

דשאלו שהוא גם כן הסרת דעת, לפי שחשב לגלות ההעלם שלו, ודבר זה אי אפשר רק בלא דעת).

וזהו בירור הדמיונות דבני ישראל שהם גם כן עיקרן רק בהעלם, ואצל השיכור כל מה שהוא בדמיונו יוצא בגילוי, ועל כן אמרו בעירובין (סה) דאדם ניכר בכוסו. ובפורים הכל מודים דבעינן לכם, וכל מה שחושב לגרמיה הוא גם כן לשם שמים. ועל כן גם כל הדמיונות שהם רק מה שהמחשבה שקועה במה שהוא לגרמיה, אז הוא ההכרה בכוסו דהכל לשם שמים, ואפילו אם הוא עד דלא ידע בו, מכל מקום אז הוא התגלות מעמקי הלב שאפילו אומר על ימין שהוא שמאל מ"מ נקודת הלב דבוק בהש"י (מתוך מחשבות חרוץ סוס"י ה עמ' 23. ע"ע כע"ז בסידור עולת ראייה).

טעמים וענינים נוספים, ע' במהרש"א; מי השלוח לקוטי הש"ס; אוהב ישראל (לפורים, עמ' קלב ד"ה ועפ"ז); לקט שיחות מוסר לגרא"י שר ח"ב עמ' קעד ואילך; אור גדליהו פורים ה.

*

'אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד' –

'מה מתוק לחיך אמרי פה קדוש החסיד הקדוש מוה"ר זושא נ"י שאמר מה שכתבו חז"ל במשנה אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ודקדק דתיבת 'בלבד' למה לי, דהוי סגי לומר אלא אוכל נפש – ואמר דחז"ל כווננו לדברי הזוה"ק (ח"ב פה): תא חזי מה בין שבתא לשאר זמנין וחגיגין, דאילו בשאר זמנין וחגיגין אי איהו בלחודיה חדי ולא יהיב לאחר עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם אבל בשבתא כו' אבל 'שבתכם' לא כתיב. וזהו אומרם 'אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד' – שיאכל לבדו בלי העני, דבשבת שרי וביו"ט אסור ועונשיה סגי אי לא יהיב לאחר למחודי' (תורת הרבי ר' זושא' קיט; דברי צדיקים, בסופו).

דף ח

'אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש'. בנדרים (לג. ע"ש) פרש רבא 'מודר מאכל' – באומר הנאה המביאה לידי מאכל עלי, הלכך אסור בכל הנאה שות פרוטה מאחר שאפשר לקנות בדמיה מאכל, אבל אם נדר ממאכל חברו לא נאסר אלא באכילה.

'הא לא קפדי אינשי'. רבנו תם פירש בדריסת הרגל בבקעה שאנשים אינם מקפידים בדבר. והרמב"ן (וע' גם ברבנו חננאל ובריטב"א) מפרש אפילו בחצר אין אדם מקפיד על העברה בעלמא, אם אינו מתעכב ושוהה שם (מובא בר"ן נדרים לג). ורש"י במשנתנו פירש 'ליכנס לביתו'. ואולי לדעתו כל הנאה שאין אנשים דורשים ממון עבודה, בכלל 'לא קפדי' היא ובה נחלקו רבי אליעזר ורבנן. וצ"ב.

ונרצה לו לכפר עליו. רבי שמעון אומר: את שעליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב

באחריותו. יש להבין מה חידוש יש בדבר שהוצרכנו לדרשת הכתוב, והלא חייב הוא לקיים את נדרו אשר נדר, וכיון שאמר 'הרי עלי', כל עוד לא הביאו מחויב ועומד הוא מצד הנדר?

מכאן הוכיח הגר"ז מבריסק שהאומר 'הרי עלי' והפריש את קרבנו, מלבד מה שחייב לקיים נדרו משום פרשת נדרים, חלה עליו גם כן חובת אחריות מעצם דיני הקרבן, כלפי הבהמה שהופרשה לקרבנו. וזהו שדרש רבי שמעון מהכתוב.

ונפקא מינה – כאשר הביא קרבנו לעזרה ומסרו לכהן; עד כמה שהדבר נוגע לחובת נדרו – יצא ידי חובתו, ואולם כלפי חיוב אחריות על הקרבן שהופרש, לא נתקיים חיובו אלא בהקרבנו של הקרבן בפועל. (וע"ע חולין כב ובראשונים; רש"י חולין קלט ומעילה יט; קרן אורה שם; משנה למלך מעשה הקרבנות יד, ה; טורי אבן; דובב מישרים ח"א סו"י מב; אבי עזרי מעשה הקרבנות יד, ה; ברכת מרדכי א"ח ח"ב ד, ג.)
אולי יש לפרש בזה את פשט הדרשה: 'ונרצה לו לכפר עליו' – 'את שעליו' כלומר הבעלים המתכפרים – חייב עד שעת הריצוי, 'את שאינו עליו' – הכהן המקריב, שלא הטעינו על כתפו – אינו חייב.

[כיוצא בזה דרש רבי שמעון (ביומא) 'לכפר עליו' – בכפרת דברים הכתוב מדבר, ופרש"י שמשמע בכפרה המוטלת עליו והוא הוידוי].

(ע"ב) 'מצורע מוסגר'. בהרת שנראתה באדם ואין מראה עמוק מן העור ושערה לא הפך לבן, מסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים, ואם ראהו שוב ביום השביעי והנה הנגע עמד במראהו ולא פשה בעור – מסגירו הכהן שנית. ואם בתום השבעה כהה הנגע ולא פשה – מטהרו הכהן. זהו 'טהור מתוך הסגר'. אבל אם פשה הנגע – הרי הוא 'מצורע מוחלט', טעון פרימה ופרימה, וכשנטהר טעון לגלח את כל שערו ולהביא שתי צפורים.

'אין בין ספרים לתפלין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית....' בשו"ת חות יאיר (רלה) פירש שמשנתנו (וכן כל המשא ומתן שנגרר אחריה) אינה עוסקת בדיני הכשר הספר לקרוא בו בציבור, שודאי אין לקרוא בספר הכתוב בלשון אחרת, אלא המדובר רק לענין התר לכתוב ספר תורה בשאר לשונות או לקרוא בו, שבימיהם לא היה מותר להכתב אלא תורה שבכתב ובתנאים מסוימים (וראה במובא להלן בפירוט). וכתב להוכיח כן מהמשך הסוגיא שהעמידו הברייתא בספרי נביאים וכתובים, והרי אין שייך בהם כשרות ופסול [אם לא שנפרש לענין ההלכה שמטמאים את הידים. וצ"ב].

אלא שהעיר ממה שנראה מדברי רש"י (בד"ה לתופרין) שמדובר כאן לענין כשרות ופסול. וכן הקשה על דברי הרשב"א בתשובה (תריא. וכן הביא הר"ן להלן פ"ב מהרמב"ן) שהביא ראיה מכאן שספר תורה שחסר או יתר אות אחת פסול מכך שמשמע שלענין כל ההלכות שזה ספר תורה לתפלין ולמזוזות שכשם שהם פסולים בחסר וביתר כך דין הספר – הרי נראה מדבריו שנקט שמשנתנו עוסקת בדיני הכשר ופסול הספר לקריאה (וע"ע גם בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן קכב).

ע"ע בספר משך חכמה (תשא לד) שכתב ליתן טעם לכך שהספרים נכתבים בכל לשון או עכ"פ בלשון יונית.

דף ט

'רב נחמן בר יצחק אמר: וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן'. על משמעות המלה 'יקר' ועניניה – ע' קדושת השבת

ז עמ' 61 ובמובא ביוסף דעת סנהדרין לח (וע"ע בספר כסא רחמים; משך חכמה עקב יא, יב).

אין בין שבת ליום הכפורים (בחזיוניהם. עראשונים) אלא שזה ודונו בידי אדם, וזה ודונו בכרת. [רב אשי פירש שאפילו אם ננקוט שיש מלקות בחייבי כריתות וכשלקו נפטרו מידי כריתתם והרי נמצא שגם יוהכ"פ ענשו תלוי בידי אדם, מ"מ עיקר ודונו בעונש כרת].

ישנה דעה שאין איסור הוצאה ותחומין ליום הכפורים, אבל אין כן מסקנת ההלכה (ע' כריתות יד ויומא סו). ולענין שביתת בהמה ואיסור 'מחמר' ביוהכ"פ – ע' שאגת אריה עב.

וע"ע שבת קיד קיז לענין קניבת ירק ביוהכ"פ וכד'.

דייקן בגמרא שלענין פטור תשלומין לעושה מלאכה שנתחייב בה ממון, זה וזה שוים – כרבי נחוניא בן הקנה שהיה עושה את יום הכפורים כשבת לענין זה.

סתם משנה בכתובות דלא כרינבה"ק, ואין הלכה כדבריו.

דף ח

טז. מה בין...

א. – המודר הנאה מחברו למודר ממנו מאכל.

ב. – נדרים לנדבות.

ג. – זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש.

ד. – מצורע מוסגר למצורע מוחלט.

ה. – טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט.

ו. – ספרים לתפלין ומוזות.

א. המודר הנאה מחברו, אסור להשאיל לו כלים כלל [אף כלים שאין משכירים כיוצא בהם – לרבי אליעזר האוסר 'ויתור' (= דברים שאין אנשים מקפידים עליהם ורגילים לוותר) במודר הנאה. עפ"י נדרים לג.], וכן אסור ליכנס לרשותו לרבי אליעזר. ואילו המודר ממנו מאכל [שאמר 'הנאה המביאה לידי מאכל עלי'. שם] – אינו אסור אלא בהנאה השווה פרוטה ויותר או בהנאה השייכת לאכילה, אבל מותר להשאילו כלים שאין עושים בהם אוכל נפש במקום שאין משכירים כיוצא בהם. וכן דריסת הרגל מותרת.

ב. הנדרים – חייב באחריותם, שאם אמר 'הרי עלי...' והפריש ונגנב או נאבד – חייב להביא אחרים תחתם (ונרצה לו לכפר עליו – את ש'עליו' חייב באחריותו עד שיתכפר בו. רבי שמעון). והנדבות [הרי זו] אינו חייב באחריותן.

ישנו דבר נוסף ביניהם; הנדבה באה מן המעשר והנדר אינו בא אלא מן החולין. לא דיברו במשנה אלא בדינים שלאחר ההפרשה. ואפשר שתנא ושייר דברים אחרים. גם אפשר שנפקותא זו כלולה בדברי המשנה (עפ"י ראשונים).

ג. זב הרואה שתי ראיות מטמא משכב ומושב וכן צריך לספור שבעה נקיים לטהרתו – כבעל שלש ראיות, אלא שאינו מביא קרבן לכשיטהר (וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו – מקצת זבים מביאים ומקצתם אין מביאים. רבי סימאי אומר: מנה הכתוב שתיים – וקראו 'טמא' (איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא) שלש – וקראו טמא (וזאת תהיה טמאתו בזובו רר בשרו את זובו או חתמים בשרו מזובו טמאתו הוא), הא כיצד – שתיים לטומאה ושלש לקרבן).

ד. מצורע מוסגר אינו טעון פריעה ופרימה כמצורע מוחלט (והצורע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע... – מי שצרתו תלויה בגופו יצא זה שאין צרתו תלויה בגופו אלא בימים. רבא). אבל לענין שילוח מחנות וטומאה [בביאה אל הבית] – זה וזה שוים (כל ימי אשר הנגע בו... – לרבות מצורע מוסגר לשילוח).

ה. טהור מתוך הסגר אינו חייב בגילוח ובצפורים כטהור מתוך החלט. (... וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע – מי שצרתו תלויה ברפואות יצא זה שאין צרתו תלויה ברפואות אלא בימים. אביי). לענין טבילה, הערב שמש וכיבוס בגדים – זה וזה שוים (עפ"י ר"ח; פירוש המשניות לרמב"ם ומאירי).

ו. לדברי חכמים במשנתנו, הספרים נכתבים בכל לשון ואילו תפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית (והיו הדברים – בהוויתן יהו). רשב"ג אומר: אף בספרים לא התירו שיכתבו (חוץ מלשון הקדש) אלא יוונית (יפת אלקים ליפת וישכן באהלי שם – יפיותו של יפת באהלי שם. רבי יוחנן). אמר רבי יוחנן: הלכה כרשב"ג (ט:).

מבואר בסוגיא שגופן (= צורת אות, כתב) שאינו של אשורית אינו כשר לספרים, גם אם לא שינה ללשון אחרת.

לתופרן בגדין ולטמא את הידים – ספרים ותפלין ומזוזות שוים. [ובמקום אחר נחלקו תנאים בדבר, אם ספר תורה שתפרו בפשתן כשר אם לאו. ע' מכות יא].

א. אף על פי שהלכה כרשב"ג, כבר נשתבש לשון יווני מן העולם ונשתקע (עפ"י רמב"ם תפלין א, יט. וכן נראה בדעת הר"ף – ער"ן להלן רפ"ב).

ב. כתבו ראשונים: עתה הותר לתרגם כתבי הקדש משום 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'. והכרעת הפוסקים היא שהותר לכתוב בכל לשון ובכל כתב, ובלבד בלשון שהעם שבאותו מקום מבין בו. ולדעת הראב"ד (הובא בר"ן בשבת) אין הותר לתרגם כתבי הקדש אלא למי שאינו בקי בלשון הקדש. והחזון-איש (ס, יד) כתב שדעה זו מוסכמת על הכל, אלא שעתה שאנו נוהגים לקרוא בספרים המודפסים ונחשב כקורא על פה, יש לומר שהותר כבר בכל לשון. ואחרי שהותר לכתוב תנ"ך שלא כהלכתו ולקרות בו, אין אנו רגילים לשער בכל שעה ושעה אם אפשר לקרות בתנ"ך כשר, דלא הטריחו בדבר, שזה גם כן עש' לתורה שלא להטריח בדבר' (חזו"א ס, יד).

ומסתבר שלכתוב פסוקים ופרשיות בקלף שלא לצורך לימוד, וכן להדפיס פסוקים על מכתבי הזמנות וכד' – אסור, שהרי אין בדבר שום צורך ולא הותר לכתוב פסוקים אלא משום 'עת לעשות לה'...'. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד לה, ד). וכבר כתבו כן האחרונים, שאין לכתוב פסוקים מהתורה שלא להתלמד, כגון פסוקים לקישוט הסוכה (מובא במשנ"ב תרלח סק"ד). אך אין בכלל זה מליצות וברכות המבוססות על קטעי פסוקים.

ג. חילוק נוסף בין ספר תורה לתפלין ומזוזות, שהספר כשר גם כשנכתב שלא כסדרו [– בזמן, אבל סידור הדברים לא נשתנה], ואילו תפלין ומזוזות אינן כשרות אלא כסדרן [ולא מנה התנא חילוק זה כי גם בספר צריכות האזכרות שבו להיכתב כסדרן. עפ"י רעק"א, וע"ע ראשון לציון רש"ש והר צבי].

ג. נחלקו הראשונים בספר תורה שחסרות בו כמה אותיות, האם כשר או פסול לקריאה בציבור (עתוס' כאן; שו"ת הרשב"א תריא ובחידושי בגטין ס; ר"ן להלן פ"ב; בית יוסף יו"ד רעט).

דין זב בשביעי שלו שטבל ואחר כך ראה שוב – בפסחים פא.

דף ט

יז. א. האם מגילת אסתר נכתבת בכל לשון אם לאו?

ב. שאר ספרי נביאים וכתובים, האם נכתבים בכל לשון?

ג. אלו שינויים שינו הזקנים בכתבם את התורה לתלמי המלך?

א. לפי תירוץ אחד בגמרא בפירוש הברייטא, מגילה אינה כספר תורה ואינה כשרה להיכתב בלשון תרגום [ולא תרגום שבה בלשון מקרא, כגון 'פתגם' ו'יקר'] ולא בכתב עברי, אלא כתב אשורי על הספר ובדיו (ככתבם וכל'שונם).

א. לתנא דמתניתין, כתבו התוס': מגילה כשרה בכל לשון כספריים. ובדעת רשב"ג נחלקו הסוגיות; לפי המתירין בסוגיתנו אינה כשרה ביוונית, ולפי הסוגיא להלן (יח. בדעת רב ושמואל) כשרה ביוונית.

ויש סוברים שלרשב"ג מגילה כשרה ביוונית (עפ"י בעל המאור רפ"ב. ופסק כן להלכה, וכ"כ הרי"ד). ויש סוברים שאין הלכה כרשב"ג במגילה (עפ"י רמב"ן). ויש סוברים שאין נפקותא בדבר עתה, לפי שלשון יוונית נשתבשה ונשתכחה, כאמור (ערמב"ם הלכות תפלין; ר"ן רפ"ב).

ב. נחלקו הפוסקים האם צריכה להיות כתובה בכתב (= גופן) אשורי דוקא [גם אם כתובה בשפה אחרת], או שמא כשרה בכל צורת-כתב (ע' בתוס' כאן ופסקי ריא"ז; רמב"ם מגילה ב, ג; ריטב"א תורי"ד ופסקי רי"ד יט. תשב"ץ ח"א ח; בית יוסף ורמ"א או"ח תרצ, ט ורעק"א ובאור הלכה שם; חות יאיר קט). ג. מגילה שכמה תיבות בתוכה כתובות בלשון אחרת – יש אומרים שפסולה [ואף על פי שאם השמיטו אותן תיבות לגמרי כשרה, בזה גרע יותר, שהוא כמוזיף מתוכו]. והריטב"א מצדד להכשיר. וצריך עיון (מובא בבאור הלכה תרצ, ז).

ב. לחכמים המתירים לכתוב ספר תורה בכל לשון, הוא הדין לשאר ספרי נביאים וכתובים. ולרשב"ג שלא התיר אלא ביוונית, אמר רבי יהודה: לא התיר אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי, אבל שאר ספריים אינם נכתבים אלא בלשון הקדש.

א. כתבו התוס': לא אמרו כאן אלא לענין הרשות לכתוב ולקרוא בהן, אבל לענין הצלה מפני הדליקה – מצילים בכל אופן, מפני שמות הקודש שיש בתוכם.

ב. לדעת רש"י ור"ן (בשבת קטו), אין חילוק בין ספרי נביאים לכתובים לענין ההתר לתרגם. ואף על פי שיונתן תרגם הנביאים, לא כתבו על ספר – לפי שלא ניתן להיכתב. ועתה הותר לכתוב בכל לשון לצורך פירוש למי שאינו בקי, כנזכר לעיל.

ג. כשכתבו שבעים ושנים זקנים את התורה לתלמי המלך, הכניסם בבתי נפרדים ולא גילה להם על מה כינסם, ונתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולם לדעת אחת, וכתבו לו 'אלקים ברא בראשית'; 'אעשה אדם בצלם ובדמות'; 'זכר ונקבה בראו'. (יש אומרים ששינו 'זכר ונקביו'); 'הבה ארדה ואבלה